

Paul Ricœur

Sevgi ve Adalet

Türkçesi: Aziz Ufuk Kılıç

İÇİNDEKİLER

Bu Baskı Hakkında	9
I. Sevgi ve Adalet	13
II. Kutsal Yazıların Aynasında Kendi.....	35
Kutsal Kitaptaki İncanın Dilsel ve Yazısal Dolayımı.....	42
Kutsal Kitabın “İmgelem Birliği”	45
Kutsal Kitap, Çoksesli Bir Metin.....	49
Sınır-İfadeler	58
III. “Görevlendirilmiş” Kendi	65
Peygamberlik Çağrısı	66
“Hristos’un Suretine Dönüşmüşler”	73
“İçsel Efendi” figürü	75
Vicdanın Tanıklığı.....	78
Notlar.....	97

I.

Sevgi ve Adalet

Sevgi hakkında konuşmak ya fazla kolay ya da fazla zor bir iştir. Vecde kapılmamak ya da duygusal bayağılıklara düşmemek gerek, ama nasıl? Sevgi ile adalet arasındaki diyalektiği uzun uzadıya irdeleyen bir düşünceyi kılavuz kabul ederek, kendimize bu iki uç arasında bir yol açabiliriz. Burada diyalektik derken, bir yandan iki terim arasında başlangıçta orantısızlık olduğunun kabul edilmesini, diğer yandansa iki uç arasındaki pratik dolaylamaların –hemen söyleyelim ki bunlar daima kırılğan ve eğreti dolaylamalardır– araştırılmasını anlıyorum.

Bana öyle geliyor ki, ahlakçıların ya da ilahiyatçıların sevgiden söz eden metinlerinde sistematik biçimde yinelenen izlekleri çekip çıkarmaya kendini vakfeden kavramsal bir çözümleme yöntemi, bu diyalektik yaklaşımın vadettiği düşünce zenginliğini perdeleyecektir. Ama ister filozof ister ilahiyatçı olsun, analitik felsefe disiplininde yetişmiş meslektaşlarımızın pek çoğu sözü edilen yaklaşımı benimsemiştir. Bu konferansta bu yaklaşıma örnek

olarak yalnızca bir kitaba değineceğim; o da Gene Outka'nın, alt başlığıyla yönelimini belli eden dikkate değer çalışması *Agapê: An Ethical Analysis*'dir [Agapê: Bir Etik Çözümleme]. Bu yazar için mesele, Hıristiyan sevginin ya da *agapê*'nin “koşullardan bağımsız olarak taşıdığı söylenen” “temel normatif içerikleri” ortaya çıkarmaktır. Peki, hangi yöntemi izleyerek? Önerilen yanıt benim yaklaşımımın tartışmaya açmak istediği yanıtıdır: “Böylesi bir soruşturma, sözgelimi faydacılığı nihai bir normatif model (*standard*) olarak, değer yargıları ve yükümlülüklerin ölçütü ya da ilkesi olarak tartışan filozofların kullandığı yönteme biçimsel olarak benzer.” Ama bütün mesele de budur: Bizim etik söylemimizde sevginin faydacılıkla ya da hatta Kantçı buyrukla karşılaştırılabilir bir normatif statüsü var mıdır?⁶

I.

İncelememin, sevgi ile adalet arasındaki orantısızlığa ayrılmış olan ilk kısmını Pascal'dan bir alıntıya adanmak isterim: “Hepsi birden tüm bedenler, hepsi birden tüm zihinler ve de bunların bütün ürünleri, en ufak bir hayırseverliğe muvaffak olamaz. Bu, son derece daha yüksek bir mertebededir. – Tüm bedenler bir araya gelse ortaya küçücük bir düşünce bile çıkaramaz: Bu imkânsızdır ve başka bir âleme aittir. Tüm bedenler ve zihinler bir araya gelse ortaya sahici bir hayır hareketi çıkaramaz, bu imkânsızdır ve başka –doğüstü– bir âleme aittir.”⁷ Pascal'ın bu kestirme yargısı,

burada ve şimdi ne yapmalıyım sorusuyla karşı karşıya kalan ahlaksal yargının gereksineceği dolayimler arayışını daha zor kılacaktır, bunu saklamıyorum. Bu zorluk daha sonra karşımıza çıkacak. Şu an için soru şudur: Orantısızlığı öne çıkarırsak, başta sözünü ettiğimiz tehlikelerin birine ya da ötekine –vecde ya da bayağılığa kapılmaya, başka deyişle düşünmeyen duygusallığa– düşmemek nasıl mümkün olacak?

Analitikçilerin kavramsal çözümlemesinin mahkûm ettiği yavanlaştırmaya direnen –kimi zaman çok ayrıntılı geliştirilmiş– söylem biçimlerinin dökümünü çıkarmanın bir yolu olduğu kanısındayım. Zira sevgi konuşur, ama bu ilk kısmın sonunda söyleyeceğim gibi, adaletin dilinden başka tür bir dilde konuşur.

Sevgi söyleminin tuhaflığı ya da acayıplıkları (*the oddities* – orijinalde İng.) adını vereceğim şeye damgasını vuran üç özellik üzerinde duracağım.

İlk olarak sevgi ile övgü arasındaki bağ. Sevgi söylemi öncelikle bir övgü söylemidir. Övgüde insan, kendi nesnesinin tüm diğer kaygı nesnelерinin üzerinde hüküm sürdüğünü görmekle kıvanç duyar. Bu sadeleştirilmiş formülde üç bileşenin –kıvanç duymak, görmek, her şeyin üzerine koymak– üçü de eşit önemdedir. İnsana sevinç veren şey, “en yüksek” payesinin bir istençten ziyade bir görmede verilmesidir. Ama bunu demekle kavramsal analize dalmış ya da duygusallığa düşmüş olmuyor muyuz? Kesinlikle hayır; yeter ki *ilahi* [*hymne*] gibi hayran olunası sözel biçimlerin özellikle uygun düştüğü övgünün özgün niteliklerine dikkat edelim. Örneğin, Pavlus’un *Korintliler* 13’teki sevgi ululaması, bizzat *Mezmurlar*’ın

İbranicedeki başlığı “*tehillim*”e göre “övgü şarkılarıyla” akrabadır. Kutsanmışlık söylemini de ilahiyle ilişkilendirmek gerekir: “Dinsizlerin meclisine katılmayan adam mutludur... Suyun yakınında kök salmış bir ağaç gibidir...” (*Mezmur* 1, 1.3). Yine: “Yahveh Sabaot [Orduların Efendisi], sana emanet olan mutludur” (*Mezmur* 84, 13).

Burada Gerçek Mutluluk okurlarının aşına olduğu kutsamaların [*macarisme*] edebi biçimi tanınmış olmalıdır: “Ne mutlu ruhta yoksul olanlara, çünkü Göklerin Egemenliği onlarıdır” (*Matta* 5, 1). İlahi, kutsama, makarizmler; bütün bunlar övgü etrafında toparlanabilecek edebi ifadelerdir. Övgü ise Kutsal Kitaptaki daha genel ve çerçevesi iyice belirlenmiş kutsal şiir alanına aittir. Robert Alter *The Art of Biblical Poetry*'de [Kitabı Mukaddeste Şiir Sanatı], bu şiirin, ilkeler düzeyinde tekanlamlılığı arayan söylemin kurallarına uymayan bir işleyişi olduğunu anımsatır: Şiirde anahtar sözcükler anlam genleşmelerine, beklenmedik özümlemelere [*assimilations*], eşi görülmemiş ara bağlantılara uğrar.⁸

İşte, sevginin güçlü anlamda çözümleme karşısında, yani kavramsal aydınlatma anlamında “etik çözümleme” karşısında ortaya koyduğu ilk direniş budur.

Sevgi söyleminin ikinci tuhaflığı, “Tanrının olan Efendiyi seveceksin... ve komşunu kendin gibi seveceksin” gibi iyi bilinen ifadelerde *emir* kipinin rahatsız edici biçimde kullanılmasıdır. Emir kipi Kantçı ahlakın büyük bir kuvvetle savunduğu gibi alışıldık yükümlülük anlamında anlaşılırsa, sevgiyi, yani bir duyguyu emretmekte infial uyandırıcı bir yan vardır.⁹